

ÉPÍTÉSZET

ÍRTA
KOTSIS IVÁN

AZ ALÁBBI FEJEZETEKBEÖN összefoglalva áttekintést kívánunk adni azokról a teljesítményekről, amelyeket az utolsó három évtizedben az építészet technikai és szellemi téren a ma emberének nyújtott.

I. A VÁROSOK BEÉPÍTÉSÉNEK MEGJAVÍTÁSA.

A városi lakáskérdés szanalásának előfeltétele a telkek beépítésének a múlthoz képest való gyökeres módosítása volt; a telkek ugyanis a múlt század második felében a városokban végbement nagyfokú betelepülés során általában helytelen rendszerben épültek be.

A jelzett időben indult meg Közép-Európában az erősebb mértékű iparosodás, melynek során a városokban, mint közigazgatási és forgalmi gócpontokban nagyszámú gyári és ipartelep létesült, amelyek részben közvetlenül, vagyis munkásaik és tisztviselőik révén, részben közvetve, vagyis forgalmuk révén jelentékenyen megnövesztették a városi lakosság számát, magukhoz vonzva, mint mágnes, a környező vidék lakóinak seregét.

1880-tól 1920-ig, tehát negyven év alatt néhány európai nagyváros lakossága a következőképen növekedett meg: Berlin 1,100.000-ról 2,000.000-ra; Dresden 221.000-ról 529.000-re; Düsseldorf 95.000-ról 407.000-re! — Milánó 320.000-ról 700.000-re; Prága 162.000-ról 676.000-re; Bécs 726.000-ról 1,840.000-re.

Budapestnek 1850-ben 156.000, 1880-ban 361.000, 1900-ban 733.000, 1920-ban pedig kereken 1,000.000 lakosa volt.

A vidékről felszívódott lakosságnak a nagyvárosokba való beáramlása — mint láttuk — oly tömegesen és gyorsan történt, hogy nem volt kellő idő a nagy tömegek részére szükséges lakásoknak megfelelően kidolgozott városfejlesztési tervekkel kapcsolatban kellő gondossággal való előkészítésére; e helyett a betelepülések helyei és módjai nagyjából és hevenyészve lettek kijelölve, a részben fogyatékos, részben lazán kezelt építési szabály-

rendeletek pedig szintén kevés eredménnyel tudták a jó lakások termelését biztosítani. Mivel ilyenformán a közületek nem tartották kezükben kellő mértékben a városi települések kérdését, ezeknek megszervezése és megvalósítása átcúszott a spekuláció kezeibe, amely a lakástermelésben egyszerű üzletet látott, és azt így is oldotta meg: egyetlen célja a telkeknek mentül nagyobb mértékben való kihasználása volt, ami azok mentül sűrűbb beépítésével volt elérhető. így állottak elő azok a sűrű beépítések, amelyek minden egyes kis telken szűk udvarokat zártak körül, a szomszéd telkek beépítésére való tekintet nélkül; (1/a. és 2. ábrák); itt minden egyes telkek körülépített szűk, magas, sokszor egészen kútszerű udvara volt, rossz levegővel, elzárva az arra nyíló helyiségeket a napsugártól. A múlt század második felében Európa összes városai így épültek be, valóságos kőkonglomerátumokat képezve, amelyekben természetesen legtöbbet szenvedett a lakáségszégügy, amelynek feljavításához vezető első lépés — amelynek a lakások belső elrendezésének megjavítását meg kellett előznie — az volt, hogy a lakóépületek most leírt beépítési módját megváltoztassák, és ahelyett új, egészségesebb rendszereket létesítsenek. Ilyenek: a *szegélybeépítés* (1/b. és 3. ábrák) és a *sávós beépítés* (1/c. és 1/d., valamint 4. és 5. ábrák).

A *szegélybeépítésnél* az utcák általi határolt telektömb kizárólag az útvonalak mentén épül be az utcával párhuzamosan haladó összefüggő háztömbbel, míg a telkek belsejébe hátranyúló szárnyak nincsenek. Ezáltal megszűnnek az egyes telkenként körülzárt, helyesebben körülfalazott kisterjedelmű zugos udvarok, és helyettük a telektömb belsejében egyetlen összefüggő nagy terjedelmű kertesített térség áll elő, amelyre nyíló helyiségek csendjünkél és jó levegőjünkél fogva szinte értékesebbek az utcaiaknál (1/b. és 3. ábrák).

A *sávós beépítés* még tovább megy és teljes mértékben kiküszöböli a körülzárt udvar fogalmát, amennyiben nem építi körül a telektömböt sem, hanem nyitott, szabadonálló épületsávokat létesít, amelyek egymástól kertetel, illetőleg lakóúttal vannak elválasztva. Az épületsávokat lehetőleg észak-déli irányú tengellyel készítjük, hogy azok helyiségei felerészben keletnek, felerészben nyugatnak nézve, mindenképen naposak legyenek. A sávós beépítés lehet *kétoldalú* (Ve. és 4. ábrák), valamint *egyoldalú* (1/d. és 5. ábrák), aszerint, hogy két sáv néz egy közös utcára, avagy minden sáv előtt áthalad egy lakóút.

A most mondott beépítéseknél egymástól széjjelválasztva megállapítják a *főközlekedési útvonalakat*, az átmenő forgalom részére, és a *lakóútvonalat*

kát, amelyeken át a lakóházakhoz jutunk; ilyenformán a szóbanforgó városrész szerves közlekedési hálózatba lesz foglalva.

II. EGYSÉGES LAKÓTELEPEK ÉPÍTÉSE.

Az előző fejezetben tárgyalt rendezett, és úgy városfejlesztési, mint egészségügyi szempontból egyedül kifogástalan beépítési módok a legkövetkezetesebben az egységesen *megépített lakótelepeknél* vihetők keresztül, vagyis akkor, ha beépítetlen terepen egyöntetű irányítás mellett készül a lakásokat tartalmazó teljesen új városrész, amikor is semmiféle meglévő építményre, vagy gátoló telekfelosztásra nem kell tekintettel lenni. Bár ilyenek kisebb számban a múltban is épültek, nagyobb mértékben a világháború utáni két évtizedben fejlődtek ki, amikor egyrészt a lakástermelésnek négy éven át való teljes szünetelése, másrészt a városok lakói számának az I. fejezetben tárgyalt rohamos megnövekedése folytán a nagyvárosokban olymértetű lakáshiány állott elő, amelyet egyéni lakástermeléssel megoldani nem lehetett, hanem csak egységesen irányított telepépítkezéssel, amelyet vagy a közületek maguk hajtottak végre, vagy pedig anyagilag támogattak, és ennek fejében szellemileg irányítottak.

Ily esetben elsősorban is a városokban, vagy azok környékén egészséges, jólevegőjű, és a belső városmagba bevezető forgalmi úthálózatba közvetlenül bekapcsolható helyen megfelelő tágas és alkalmas területet kerestek, ezt felosztották az I. fejezetben tárgyalt elvek mellett úthálózatra és telektömbökre, ezzel együtt megállapították az egyöntetű beépítési módot, és mindezek megtörténte után tervezték meg a lakóházakat, amelyeknél minden egyes részletkérdést márcsak azért is különös gonddal kellett megoldani, mert számos példányban készülvén, azok előnyei és hibái megsokszorozódtak.

Hasonlóképpen fokozott művészi gondossággal oldatott meg az épületek külső megjelenése is, amit elősegített a lakótelepek lényegében rejlő egyöntetűség, már eleve biztosítva a külső összkép nyugalmát, szemben az elszórt egyéni építkezésekkel. A telepes építkezésnek ez az előnye különösen a szabadonálló családiházak építési móddal szemben áll fenn, amelynek során nagymértékben elburjánzottak a fogyatékos műszaki és esztétikai felkészültséggel megépített és az egyes kis telkeken rendszertelenül széjjel szórt torz házak tömegei; amelyek a metropolisok külvárosainak képét közismert módon elégtelenítik, és amellet nem is gazdaságosak.

A 6. ábrán látható egy ily rendezetlen, úgynevezett „vad építkezés“, ezzel szemben a 7. ábrán egy egységes beépítésű, rendezett telep, mely utóbbinak egyöntetősége nem „egyhangúságot“, hanem nyugalmat és esztétikai rendet teremt, amelynek szépségeit a minden külső beavatkozástól mentesen előállott faluképekből ismerjük, amelyek a természetes telepépítkezés eredményei (8. ábra).

Lakótelepes keretben építhető bárminő háztípus, így szabadonálló családiházak (7. és 10. ábrák), csoportos (iker, vagy négyes) házak (9. ábra), sorházak (10. ábra), melyek takarékos, de amellet a kertes családiházat megközelítő elrendezésük folytán nagyon alkalmasak telepépítkezéseknél, végül többemeletes bérházak (11. ábra), ez utóbbiak inkább a városok belsőjéhez közelebb eső területeken.

Az egységesen megépített lakótelepek keretében az egyes lakások előállítási költségei az egy időben és egy tömegben való termelés következtében alacsonyabbak, berendezésük és kivitelük jósága pedig a szakszerű és egységes irányítás következtében műszakilag és esztétikailag jobban biztosítható, mint az egyéni építkezéseknél.

Mivel a szakszerűen irányított telepes lakásépítés olcsó és jó lakások előállítására a legcélravezetőbb eszköz, ezért erre az építésmódra a szociális lakástermelésnél a jövőben is nagy szerep vár.

III. A LAKASKULTÚRA FELFOKOZÁSA.

A lakásnak, mint egységnek kialakítása során az újabb építészet eredményeit két csoportba foglalhatjuk: az egyik a lakáskultúra megnövelése, a másik a lakosság széles rétegei számára szükségelt helyes lakástípusok megteremtése.

Az elsőbe tartozik tehát a megfelelő anyagi eszközök birtokában lévők részére nagyobbfokú lakáskényelem és magasabb lakáskultúra juttatása. Ez alatt az értendő, hogy amíg a drágábban épült lakásoknál a múltban költséges reprezentatív formai kiképzések révén a pénz főként külsőséges luxusra fordított, addig ma, részben a legújabb technikai lehetőségek felhasználásával, részben újabb ötletekkel és gondolatokkal a nagyobb fizikai és szellemi kényelemre.

A fizikai lakókényelem érdekében készülnek a különböző fajtájú központi fűtések, így a közismert melegvízfűtésen túlmenőleg, a mennyezetben

elhelyezett csöveken át való, vagyis „láthatatlan“ fűtések, előre tisztított és melegített levegő bevezetésével való együttes fűtés és szellőztetés (klíma-berendezések), központi melegvízkészítés, villanyfűzők a konyhában, a fürdőszobáknak higiénikus berendezésekkel való bőséges felszerelése, a nagyobb kényelmet biztosító különféle mellékhelyiségek létesítése, öltözők és garderobok beépített szekrényekkel, csengőjelzők helyett házitelefon-berendezés, könnyen tisztán tartható anyagok alkalmazása, mint fémek, kőlemezek, márvány, üveg, linóleum, gumi; bőségesen és jól burkolt, könnyen mosható falak; tágas pihenők és napozók kúrázásra, a hálószobák közelében terraszok testedzéshez, zuhannyal felszerelve, stb.

A pszichológiai lakókényelem azt célozza, hogy a testi gondozáson túlmenőleg a lakó lelkileg is jól érezze magát otthonában, ott nyugalmat, zavartalanságot és aktív szellemi munkára fokozottan inspiráló környezetet találjon. A lakás legyen derült és barátságos; mentes a régebbi ál-pompák okozta, és bizonyosfokú szertartásosságot maga után vonó hangulattól (64. ábra), e helyett fesztelen és derűs lelkiállapotban kívánja lakóját állandóan tartani. Ezt célozzák megnyugtató világos falai, nagyméretű osztatlan ablakfelületei, amelyek révén a belsőség térbelileg összekapcsolódik a természettel (12. és 66. ábra); fűrésztő architektonikus részletképzések helyett a belsőt jó arányok, nemes anyagok, nyugodt szín- és fényhatások képezik ki, abban tágas és levegős áttekintések vannak: könnyű, praktikus, a mellett szépvonalozású bútorokkal, nyugodt és kellemes fényű mesterséges megvilágítással, mindenben a harmóniát keresve.

Ugyanez a kultúrált nagyvonalúság jelenik meg természetesen a külsőben is, ahol, éppúgy, mint bent, az építkezésre szánt költségek nem gazdag részletek túlhalmozására, hanem szép építészeti elgondolásokat kifejezésre juttató nemes anyagokra fordítatnak (13. ábra).

Ezek a lakások már alaprajzilag is elütnek a régiektől, mert szemben az azokban található mesterkéeltséggel, az alaprajzi vonalakban való erőlködéssel, amelyek révén minden helyiségnek valami különleges formát akartak adni, amellyel ezeknek a helyiségeknek a sora a valóságban végeredményben fűrésztővé lett (16. ábra), itt tiszta, áttekinthető és világos alaprajzi rendszer épül, amelyből ki lehet érezni azt a nyugalmat és harmóniát, amely azok belsejéből árad (14. ábra). Itt minden szoba négyszögletes, ami a helyiségek legtermészetesebb alakja; egymással logikus kapcsolatban állanak, úgy a földszinti nagy nappali helyiségeknél, mint az emeleti kisebb hálóknál,

amely utóbbiak egymás mellett sorban állva megközelíthetők az előtérből, és azokból egyben a homlokzat előtt végigmenő terraszra lehet kilépni (14. ábra, emeleti alaprajz).

IV. A LAKOSSÁG SZÉLES RÉTEGEI SZAMARA SZÜKSÉGES LAKÁSTÍPUSOK MEGTEREMTÉSE.

Amíg a most mondottakban a cél a lakáskultúrának magasabbfokú kialakítása volt, addig a mai építészet lakástermelő tevékenységének másik csoportja a *közép- és kiskeresetű* családok lakáskérdését kívánja megoldani, amely rétegek anyagi körülményei következtében nemhogy nem áldozhatnak lakásra annyit, aminek fejében egy ilyen teljes lakókényelmet biztosító nagy lakásban élhetnének, de amelynél egyelőre az elemi feltételeit kellett egy átlagos lakáskultúrának megteremteni. E tekintetben kétféle feladatot kellett megoldani:

a) Higiénia és lakáskultúrát belevinni a főként városokban élő nagytömegű középpolgári réteg lakásaiba.

b) Megoldani a még nagyobb tömegű kiskeresetű családok lakáskérdését.

Mindkettő tekintetében a lakás helyes megoldására az az út vezet, ha szabatosan megfogalmazzuk az illető lakáskategória igényeit, és azokat minden mellékszempont félretevésével világosan kielégítjük. Minél kisebb terjedelmű a lakás, annál jobban meg kell gondolni az abban lefolyó funkciót, hogy a rendelkezésre álló területet minél jobban kihasználhassuk.

Mindkét említett lakáscsoport a dolog természeténél fogva a leggazdagosabban a több lakást tartalmazó házakban, vagyis a bérházak keretében oldható meg, amely bérlakásrendszer a múltban éppen a legrosszabb lakásokat termelte ki. Az első fejezetben látott helytelen telekbeépítések következtében előállott zárt-udvaros bérlakás beépítési rendszere (1/a. és 2. ábrák) nem volt alkalmas arra, hogy abban ily átgondolt és szakszerűen megoldott alaprajzokat osszunk be; ezek alapján véve, ha méretben, illetve terjedelemben elég nagyok is voltak, a szó szorosabb értelmében véve mégis „szükség-lakások“-nak tekinthetők, mert alaprajzuk nem a belső folyamatból kiindulva oldott meg, hanem ahogy a telek legkihasználhatóbb beépítése azt irányította (17. ábra).

Csak akkor állott módunkban a lakásokat a belső üzem részletes átgondolásával szakszerűen megtervezni, amikor ettől a beépítési módtól, miként

a 3—5. ábrákon láttuk, eltértünk, és a bérlakásokat szegély- vagy nyitott sávokban helyeztük el.

Ennél a tervezői munkánál a kiindulás a lakás rendeltetésének helyes megállapítása volt, és ez nem lehet más, mint a család részére kényelmes és jól berendezett férőhelyet biztosítani, amelynek első kelléke, hogy minden családtagnak meglegyen a maga fekvőhelye, és pedig külön a szülőknek, valamint külön a gyermekeknek, mégpedig nemenként elkülönített helyiségekben. Ha ez az igény ki van elégítve, akkor következhetik a többi, és pedig a család együttélése, a nappali tartózkodás, étkezések és vendégek fogadása, amelyek legegyszerűbben egy közös tágas nappali helyiségben elégíthetők ki. További helyiségek nem tartoznak a szükséges minimum sorába.

Ezen fogalmazás mellett a *középpolgári lakásnak* a régi egyforma, és pedig viszonylag nagy alapterületű, és a középtengelyben elhelyezett kétszárnyú ajtókkal összenyitott szobákból álló rendszere (18. ábra) nem fedi a szükségleteket, már csak azért sem, mert a lakó jövedelmének alacsony volta folytán csak kisszámú, legtöbbször kettő-, ritkább esetben háromszobás lakást tud bérelni, tekintve, hogy racionális háztartás mellett lakbérre az évi keresetének $\frac{1}{3}$ -énél többet nem fordíthat. Hogy a városok lakosságának zöme anyagi okokból mennyire a kisebb szobaszámú lakásokba húzódik, arra példát nyújtanak Budapest adatai, amelyek szerint kerekén véve, a lakosság 44'2%-a egyszobás, 24'9%-a kétszobás, 12'2%-a háromszobás, 6'0%>-a négyszobás lakásban lakik.

A feladat tehát itt az, hogy egy viszonylag alacsony összeg ellenében előállítható területen, ami a 120—130 négyzetmétert nem haladhatja meg, oldjuk meg a középpolgári lakás célszerű elhelyezését.

Számos kísérlet és tanulmány révén e téren egy nemzetközi norma alakult ki, amely a középpolgári átlag-lakástípusok minimumát három kisebb-méretű hálóhelyiségben állapítja meg, amelyek egyikében a szülők, a másik kettőben a kétnembeli gyermekek elkülönítve alhatnak, és egy tágas, közös nappali-ebédlőben; eme programnálunk 120—130 négyzetméter területen helyezhető el (19. és 20. ábrák), és a megoldás természetesen együtt jár azzal, hogy e lakásokban az elmúlt korból visszamaradt reprezentatív megjelenésről le kell mondani, mert egy ily természetű lakásban higiénikusan és kényelmesen lakni, valamint egyidejűleg reprezentálni nem lehet.

A 21. és 22. ábrák Németországból származó megoldásokat tüntetnek fel, amelyek takarékosabbak, amennyiben 80 és 90 négyzetméter közötti

beépített összterületen osztják el a lakás helyiségeit; nem tartalmaznak személyzeti szobát, mert ott a nagyvárosok közép lakásainak 90%-ában nincs állandó háztartási személyzet, hanem csak bejáró.

A *kiskeresetű néprétegek* lakáskérdésénél a feladatot a már ismertetett statisztikai adatok jelölik meg, amelyek azt mutatják, hogy ez a nagytömegű csoport — amely Budapesten majdnem a felét teszi ki az össz lakosságnak — a létező legolcsóbb lakástípusban, vagyis az egyszoba-konyhás lakásban lakik (23. ábra), amely úgy egészségügyi, mint erkölcsi szempontból kirekesztendő típus. Annál veszedelmesebb ez a helyzet, mert éppen ennél a néprétegnél a legnagyobb a gyermekáldás, minélfogva ezekben a lakásokban a legnagyobb a lakósűrűség, és pedig átlagban 3'5, ami annyit jelent, hogy egy egyszoba-konyhás lakásra átlag 3¹/₂ egyén jut. Természetesen mivel ez a szám átlagot jelent, sok egyszobás lakásban ennél lényegesen több ember is lakik, így Budapesten kerekén 25.000 egyszobás lakásban lakik 4 lakó, 14.200 lakásban 5 lakó, 7100 lakásban 6 lakó, 2100 lakásban 8 lakó, és vannak olyanok is, amelyeknek egyetlen szobájában 10-en felül laknak! Ezek a lakások okozói egyrésztben a tüdővész terjedésének is, illetőleg annak, hogy azt nem lehet eredményesen gyógykezeltetni, hiszen ezeknél nemcsak hogy egy szobában nagyobb számban laknak, de egyetlen ágyban is többen alszanak.

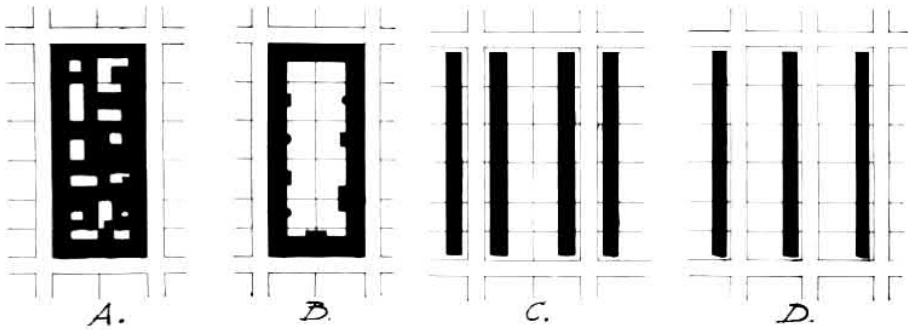
A szociális lakástermelés feladata az idejétmúlt egyszobás lakás helyett olyan lakástípusokat készíteni, amelyekben annál nem sokkal nagyobb területen, vagyis cca 50—60 négyzetméteren a lakók több, egymástól elválasztott lakásegységben hálhatnak. A megoldás részben a ilakókonyhás, részben a hálófülkés elrendezéssel készíthető, amelyeknek a magyar viszonyokra alkalmas példái a 24—28. ábrákon láthatók. Gondoskodás történt itt tisztálkodási lehetőségekről is, és pedig a legtakarékosabban a konyhatérrel kapcsolatban létesített, és a takaréktűzhely melege álltati temperált vizű zuhany alakjában.

Külföldi megoldásra példa a 29—30. ábrákon látható.

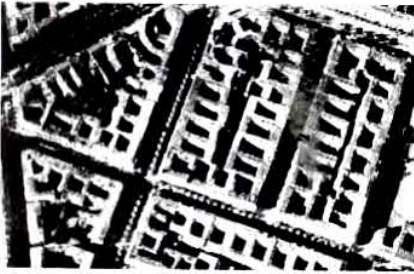
A most legutóbb elmondottak képezik a mai építészet egyik legfontosabb feladatát, amelynél az építészet is kiveszi részét a társadalom biztonságának kiépítéséből, amelynek alapfeltétele, hogy a legszűkösebb anyagi körülmények között élő egyénnek is meglegyen a táplálkozásra és ruházkodásra kívül a harmadik legfontosabb életfenntartó kelléke: az emberi mi-voltához méltó lakása.

I. A VÁROSOK BEÉPÍTÉSÉNEK MEGJAVÍTÁSA.

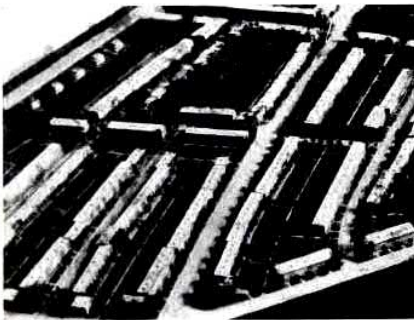
I. A telkek beépítésének különféle módjai.

2. Telkenként szűk udvarokat körülzáró rossz beépítés (A).

3. Szegélybeépítés (B).

4. Kétoldali sávós beépítés (C).

5. Egyoldali sávós beépítés (D).

II. EGYSÉGES LAKÓTELEPEK ÉPÍTÉSE.

6. Zavaros benyomást keltő, rendszertelen, ú. n. „vad-építkezés”.

7. Nyugodt összképet adó telep-építkezés családi házakból.

8. A kötött, rendszerben egymásmellett felsorakozó falusi házsor kellemes ritmust és jó képet nyújt.

9. Lakótelep négylakásos házakból.

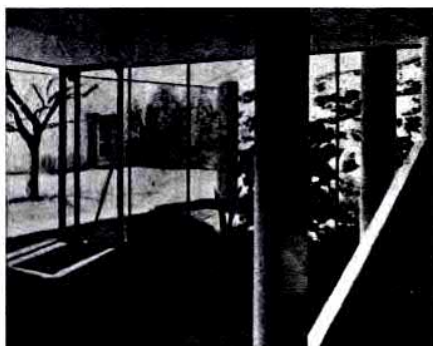

10. Lakótelep egyes családi házakból és sorházakból.

11. Városi lakótelep bérházakból.

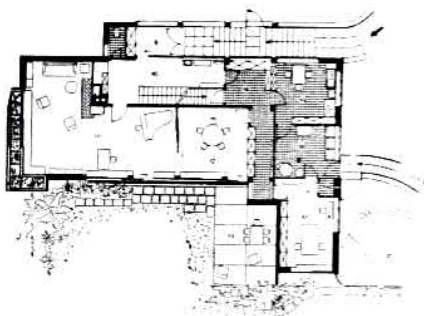
III. A LAKÁSKULTÚRA FELFOKOZÁSA.

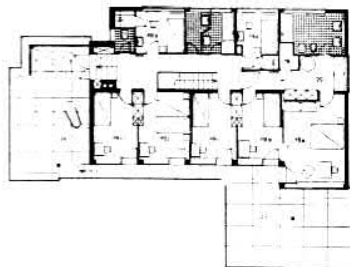
12. A belső összekapcsolása a külsővel, mint térképző eszköz.

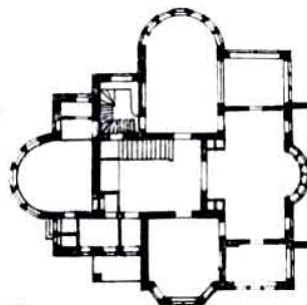
13. Egyszerű formákban és tömegekben, de nagyvonalú elgondolásban megtervezett és nemes anyagokból felépített luxuslakóház.

14. Nagyobb kényelmű lakóház világos és áttekinthető alaprajza, a helyiségek természetes és keresetlen egymásutánjával.

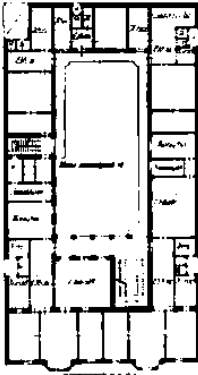

15. A 14. ábrához tartozó külső kép az épület minden luxusa mellett az alapelrendezés tisztaságát tükrözi vissza.

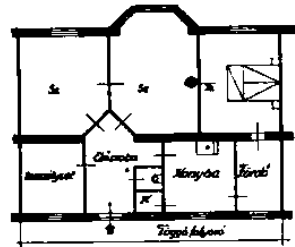

16. Régebbi, nagyobb költséggel épült lakóháznál az erőltetett pompa máraz alaprajz mesterkétségében élő van készítve.

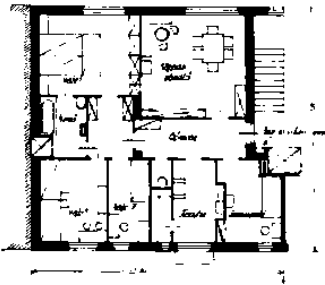
IVa. A POLGÁRI KÖZÉPOSZTÁLY HELYES BÉRLAKÁSTÍPUSAINAK KIALAKÍTÁSA.

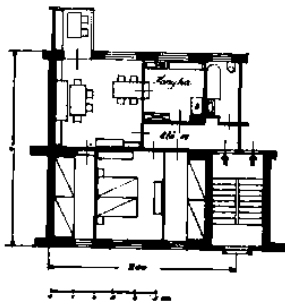
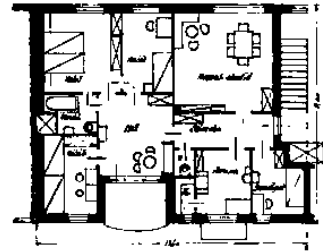
17. A tojkenként körülépített multszázadbeli bérházban a hibás beépítés miatt nem lehet a lakásokat szakszerűen megtervezni.

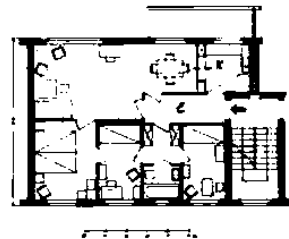
18. A századfordulóban elterjedt egyenlő terjedelmű nagyszobás lakások bűszéges összterületük (167 m²) dacára merov rendszerük miatt nem idomultak az azokban lefolyó éllethez.

19. Úgy ez, mint a szomszédos 20. ábra kisebb alapterületűk dacára (128 és 136 m²) a lakásban lefolyó éllethez simulóan tagolt jobb beosztást tüntetnek fel.

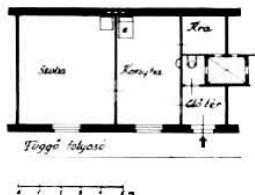

21. Takarékos és jó beosztású német polgári lakás hat ágyhellyel (84 m² beépített összterületen).

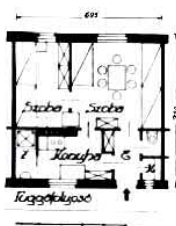

22. Ugyanaz mint a 21. ábra, de négy ágyhellyel (82 m²).

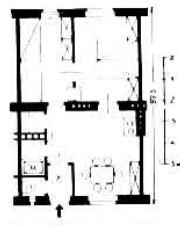
IVb. A KISKERESETŰ NÉPRÉTEGEK LAKÁSAINAK MEGOLDÁSA.

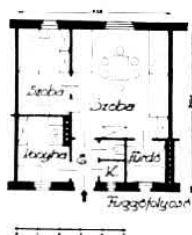
23. Kétszobás-konyhás lakás (57 m² beépített összterülettel).

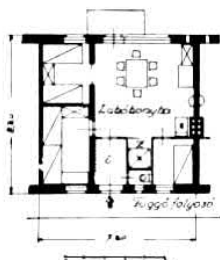
24. Öt-ágyhelyes lakás (50 m² beépített összterülettel).

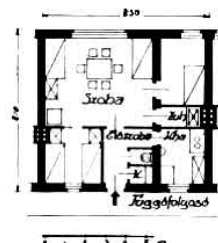
25. Négy-ágyhelyes lakás lakókonyhával (53 m² beépített összterülettel).

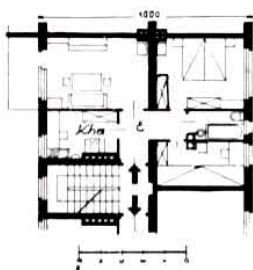
26. Öt-ágyhelyes lakás (56 m²).

27. Öt-ágyhelyes lakás lakókonyhával (61 m²).

28. Öt-ágyhelyes lakás (67,3 m²).

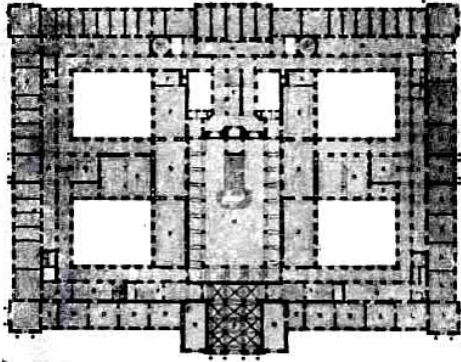
29. Német kislakástípus négy-ágyhellyel (66 m²).

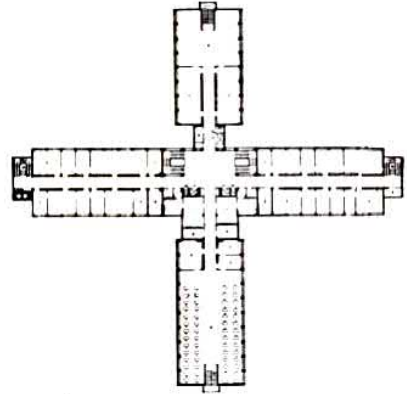
30. A 29. alatti lakásegységeket tartalmazó bérházakból alakult városkép.

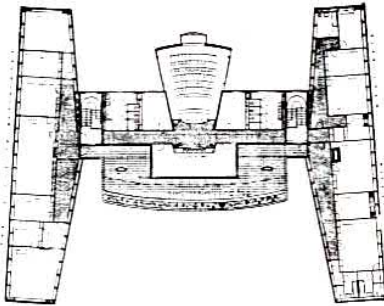
V. AZ ALAPELRENDEZÉSEK FOKOZOTT IDOMULÁSA A RENDELTETÉSHEZ.

31. Hivatali épület régi rendszerű alaprajza.

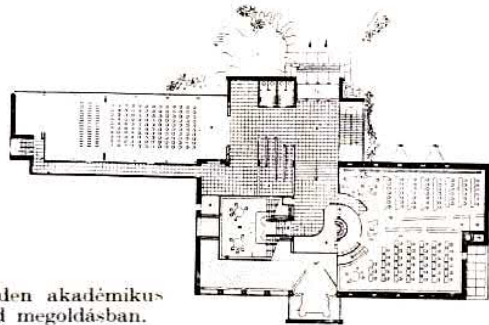
32. Új, gyakorlatias alaprajz hivatali épület részére.

33. Egészségügyi gondozóépület nyitott alaprajza.

34. A 33. sz. épület külső képe.

35. Könyvtár alaprajza minden akadémikus szimmetriától mentes szabad megoldásban.

VI. ÚJ SZERKEZETEK.

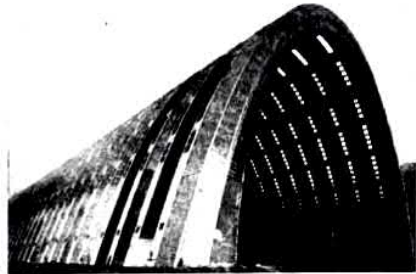
36. 70.00 m fesztávú autóbuseszarnok.

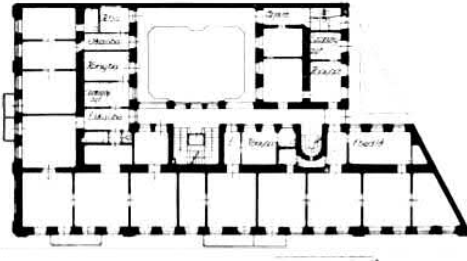
37. 73.00 m fesztávú sportesarnok.

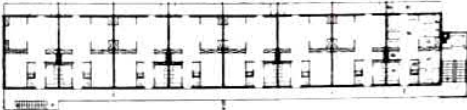
38. 38.26 m fesztávú vasúteszarnok.

39. 80.00 m fesztávú léghajó-hangár.

40. Háromemeletes tömörfalú ház alaprajza.

41. Nyolcemeletes pillérvázás szerkezetű ház alaprajza.

42. A 41. sz. épület könnyedséget nyújtó külső képe.

VI. ÚJ SZERKEZETEK (FOLYTATÁS).

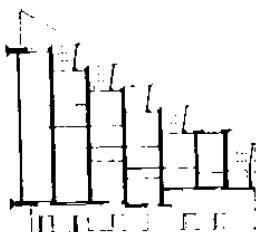

44. A pillérvázis építésmódnál inkább kialakódnak a pillérvázisoknak megfelelő széles ablakok.

43. Vasvázal épült nagy magassági irodaház.

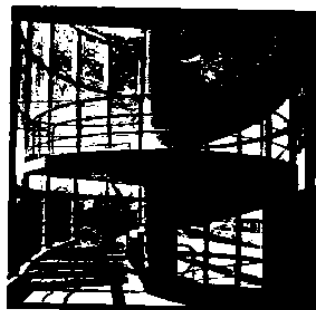
45. Kontrollisan elülrő nagy teherbírási mennyezetek.

46-47. Lépcsőzetesen visszaható homlokfal fekvő tornaszak létesítése céljából.

48. Alátámasztás nélküli nagy méretű vasbeton elötető repülőgépek befogadására.

49. Örsószlopra épített szabaddon lebegő körlepesű vasbetontól.

V. AZ ALAPRENDEZÉSEK FOKOZOTT IDOMULÁSA A RENDELTETÉSHEZ.

Az épületek megoldásánál az első és legfőbb cél az, hogy azok minél használhatóbbak legyenek; a mai építészet főjellemvonása a célszerűsre való fokozott törekvés.

Ez a tulajdonság jellemzi a mai életet minden téren és annak erős kihangsúlyozását a technika rohamos fejlődése idézte elő, ami lehetővé tette az egész életberendezésünknek és az azzal összefüggő minden funkciónak gyakorlatiasabb kialakítását; így a közlekedés, világítás, fűtés, táplálkozás, ruházkodás, egészségügyi gondozás, adminisztráció, ipari és mezőgazdasági termelés, stb. terén. Lehetetlen volt, hogy ebben a nagy áramlatban éppen azok az alakítások, amelyek a mai fokozottan gyakorlatias életnek és munkának a hajlékait adják, vagyis az épületek legyenek kivételek.

Ezért a mai építészeti feladat megoldásánál először kitanulmányozza annak rendeltetését és arra szabja rá — mint egy modellre — az épület köntösét, úgy, hogy azt mindenben fedje. Az épület alaprajzát és felépítményét a benne lefolyó funkció állapítja meg, amelyet az épületnek minden részletében ki kell szolgálni, úgy, hogy az abban zavartalanul és súrlódásmentesen bonyolódjék le. Egy jól megoldott épületnek úgy kell működnie, mint egy jóhatásfokú gépnek; benne a szellemi és fizikai munka célszerűen, kevés megerőltetéssel és sok eredménnyel legyen végezhető; üzeme energiában takarékos, míg egy rossz épület üzeme költséges. Az üzemmenet sorrendjének megfelelő jó egymásutánja a helyiségeknek, az összetartozóknak együvéscsoportosítása, az üresjáratú közlekedéseknek kirekesztése, a helyiségeknek az üzem menetéhez idomuló alakja, mérete, megvilágítása, kiképzése és berendezése, — ezek a célszerűség fizikai, de egyben pszichológiai kellékei is, mert egy világos és áttekinthető, könnyű munkamenetet biztosító épületben az ott dolgozók és élők szellemileg is kevésbé fáradnak ki; a jó helyiségkapcsolatok és kényelem a munka zavartalanságát biztosítják és tudat alatt megnyugtatólag hatnak, minélfogva abban többet és jobbat termelnek, mint egy célszerűtlen épületben.

Egy jól megoldott épület ma már nem egy, a külső ellen védelmet nyújtó egyszerű fedél, hanem élő szervezet, amely együtt dolgozik a benne élő és munkálkodó emberekkel, segít nekik, azoknak úgyszólván fizikai és szellemi munkatársa. Ez a tulajdonság teszi az épületet valóban „modern“

épületté, nem pedig divatos külsőségek, amelyek mögött egészen rossz és célszerűtlen épület is meghúzódhatik.

összehasonlításképpen bemutatjuk a 31. ábrában egy régi, és a 32. ábrában egy új elvek szerint megépített hivatali épület alaprajzát; az előző zárt rendszerben, körülépített udvarokkal és azok mentén körbemenő hosszadalmas, sokhelyütt sötét folyosóhálózattal készült, az utóbbi udvar nélküli, nyitott elrendezésű, keresztalaprajzú, központosán fekvő lépcsőzetekkel, amelyekből a sugarasan kiágazó négy szárny legvégső pontjai is rövid és egyenes úton könnyen elérhetők.

A 33. és 34. ábrákon egy egészségügyi gondozó-intézet látható, nyitott, „H“-betűszerű alaprajzzal, középen nagy elosztó-csarnokkal, vele szemben a trapézalakú előadóterem, kétoldalt a kezelőhelyiségeket tartalmazó szárnyak; minden helyiségrész közvetlenül és jól megvilágítva; innen az alaprajz nagymértékű megnyitottsága.

A 35. ábra egy közkönyvtár alaprajzát mutatja, mely minden akadémikus megkötöttség nélküli szabad elrendezést képez, ahol az egyes helyiségek méretben és alakban úgy formálódnak, terjeszkednek, illetve csoportosulnak, ahogy azt a könyvtár komplikált üzeme megköveteli.

VI. ÚJ SZERKEZETEK.

A rendeltetés maradéktalan kielégítését elősegíti a szerkezetek fejlődése, amelyek révén ma már úgyszólván minden megkötöttség nélkül lehet az épületben a helyiségeket úgy csoportosítani, ahogy azt annak üzeme kívánja. Amíg a régebbi építésmódoknál az egymás fölött fekvő emelet-sorok alapelrendezései a nehézkes főfal-rendszer révén kötve voltak egymáshoz, addig ma már tudunk különféle területű, magasságú és alakú helyiségeket tetszés szerint egymás mellé és fölé építeni. Mondhatni, hogy bárminő tételrendezéshez meg lehet találni a hozzá szükséges szerkezeti megoldásokat, amelyek ma főképpen vasbetonból és vasból készülnek. E két anyag fő tulajdonságai egyrészt nagy teherbírásuk, másrészt, főként a vasbetonnál, nagyfokú alkalmazkodó képességük a különféle szerkezeti alakzatokhoz, amelyek az épületekben szükségesek. Az első következtében kevés helyet foglalnak el, vagyis kisvastagságú, illetve keresztmetszeti méreteket igényelnek, a másik folytán pedig könnyen hozzáidomíthatók a tervezett épületalkatrészekhez és terekhez. így lehet vasbetonból készíteni alapozást, oszlopot, pillért, falat, mennyezetet, gerendákat, áthidalásokat, lépcsőket.

párkányt, erkélyt, tetőt, boltozatot, kupolát, szóval minden néven nevezendő szerkezeti alkatrészt. Az eme szerkezetek által elérhető előnyöket a következő három pontban foglalhatjuk össze:

a) *Nagy fesztávolságokat* lehet velük áthidalni közbűső alátámasztó pillérek vagy oszlopok alkalmazása nélkül, gazdaságosan, könnyű szerkezetekkel, vagyis kevés súllyal. Amíg a történelmi építészetben falazott boltozatokkal a legnagyobb áthidalás a 40 m-t alig haladta meg (a római Pantheon átmérője 43'50 m, a római Szent Péter-templom kupolájáé 42'08 m), addig az újabb vasbeton- és vasszerkezetekkel 80—100 méternyi fesztávokat is át lehet hidalni, a legújabban készülő torzfelületű vasbeton-héjboltozatokkal még hozzá eddig elképzelhetetlenül kis szerkezeti méretek alkalmazásával. A 36—39. ábrákon láthatók közbűső alátámasztás nélküli, nagy fesztávolságú terek, melyek főként vásárcsarnokok, autógarázsok, repülőgép- és léghajóhangárok, valamint sportcsarnokok részére szükségesek.

b) *Nagymagasságú építmények* készíthetők.

A régi falazott építésmód mellett az épületek magassága 4—5 emeletre korlátozódott, mert az emeletek számával arányosan növekvő teher miatt az alsó emeletsorokon a falakat fokozatosan vastagítani kellett, ami a mondottnál nagyobb emeletszám mellett alul már olyan széles falakat eredményezett, hogy ezek miatt a helyiségek terjedelme az alsó emeletsorokon sokszor a használhatóság rovására lecsökkent, így főként bérházaknál; azonfelül a sok tömör fal nagy súllyal terhelte az altalajt. Ezzel szemben ma a magasabb épületeket nem tömör téglafalalból építjük, hanem egymástól cca 5—6 m távolságba állított vasbeton-, nagyobb magasságok esetében pedig vaspillérekkel, amelyeket emeletenként, mint egy nagy lemez, a mennyezetek kapcsolnak össze és merevítenek. A pillérek hordják az épület terheit és közöttük könnyű hőszigetelő, kitöltő falazóanyaggal készülnek az elhatároló falak. Az épület tehát egy vas-, vagy vasbetonszerkezetű vázból áll, amelynek egyébként is vékony pillérei lefelé nem vastagszanak, e helyett hordképességük több vas hozzáadásával lesz a szükséges mértékben megnövesztve; így az összes, vagyis alsó és felső emeletsorok helyiségei pontosan egyforma alapterületűek. A könnyű vázas szerkezet súlya is kisebb, mint a tömör téglafalalásé, és így a talajra kevesebb teher jut. A 40. ábra egy régebbi építésmód mellett készült tömőrfalú háromemeletes lakóház alaprajzát mutatja be, nagy falvastagságokkal, míg a 41. ábra egy pillérvázás nyolcemeletes bérházét, amelynek alaprajzában első rátekintésre észlelhetően hiányzanak a széles faltestek, e helyett egyes pontokon álló vaspillérek hord-

ják a terhet, amelyek lefelé nem vastagodnak, aminek következtében mind a nyolc emelet helyiségei egyforma területűek. A vázas épületek megjelenése is könnyed, mint az a 42. ábrán látható.

A vázas építkezés tette lehetővé a most bemutatott és az európai nagyvárosokban már mindenütt megjelenő 8—10 emeletes, úgynevezett „közepes magas“ házakon túlmenőleg a „nagy magasságú“ házak építését, 30—40 emelettel, sőt ennél magasabban is, így főként az Északamerikai Egyesült Államokban (43. ábra).

A pillérvázás építésmód mellett önként kínálkozik, mint annak velejárója, a nagyszélességű ablakrendszer, mivel a falsíkok, mint láttuk, pillértől-pillérig üresek, és azokba minden további nélkül behelyezhetők a pillérköz-szélességű ablakok (44. ábra).

c) A vas- és vasbetonszerkezeteknek már említett sokoldalú formálhatósága folytán oly *különleges megoldások* létesíthetők, amelyek speciális elrendezésbeli igényeket elégítenek ki. Ilyenek: nagyméretű szabadon lebegő mennyezeti lemezek, amelyek például egy áruházban autók elhelyezésére szolgálnak (45. ábra); az emeletsoroknak felfelé való fokozatos visszaugratása, ami gyógyintézeteknél végigmenő fekvőterraszok létesítését teszi lehetővé (46—47. ábrák); nagyméretű előtetők létesítése alátámasztás nélkül, amelyek a zavartalan kilátást igénylő sporttelepi tribünöknél, valamint repülőgéphangároknál nélkülözhetetlenek (48. ábra). Különleges, egészen a bizarrságig menő merész alakítások létesíthetők a vasbetonszerkezetekkel, mint például a 49. ábrán látható lépcsőzet, mely mindössze egy középső orsóoszlopra támaszkodva szabadon lebeg.

VII. A RENDELTETÉS FOKOZOTT KIELÉGÍTÉSÉNEK ÁTFORMÁLÓ HATÁSA A KÜLSŐRE.

Az V. fejezetben láttuk, hogy a mai építészet az épületek rendeltetéseit fokozatosan igyekszik kielégíteni, a VI. fejezetben pedig, hogy eme törekvését nagyban elősegítik az új szerkezetek. Mármost egyrészt a célszerűségi szempontokból kiadódott alkata az épületeknek, másrészt a velejáró új szerkezetek lényegesen átformálták azok megjelenését úgy belül, mint kívül, miértis azok már első ránézésre lényegesen eltérnek egy régebbi időben keletkezett épület képétől.

A múlt század második felében az épületek kiképzésénél a különféle történeti stílusok formáit alkalmazták, aminél fogva az épület jellegét első-

sorban ezek a *stílusok* adták meg, maguk mögé rejtve annak rendeltetését; ezzel szemben ma a *rendeltetés külső érzékeltetése* karakterizálja a homlokzatokat. Vagyis, amíg a múlt század végén lezajlott, és a történelmi stílusokat sorban utánzó, úgynevezett „eklektikus“ korban görög, római, román, gót, renaissance, barokk és rokokó homlokzatok épültek — nem lényeges eltéréssel a tekintetben, hogy mi volt az épület rendeltetése, illetőleg annak belső tartalma —, addig ma iskolák, kórházak, hivatalok, bérházak, gyár-épületek homlokzatait látjuk keletkezni, amelyek a külsőben a rendeltetésüket hangsúlyozzák ki, és azok ilyesformán első pillantásra fel is ismerhetők.

A homlokzati kiképzésnél a történelmi formákkal két okból kifolyólag kellett felhagyni. Az *egyik ok* az, hogy ezek a formák egyes elmúlt korok szülöttei, és csak saját korukban voltak természetesekek, őszinték és tartalmasak, míg a múlt században utánzótt példányokból hiányzott az eredetiek lelke és varázsa. Csak egyes kivételes nagy művészeknek sikerült a több évszázaddal előbb keletkezett formák felhasználásával értékállóan művészi objektumokat létrehozni addig, ameddig azok, vagyis a formák gyakorlati okokból összeütközésbe nem kerültek az illető épület elrendezésbeli igényeivel, amivel elérkeztünk a *másik okhoz*, és ez az, hogy egy modern épületnek történelmi köntösbe való beöltöztetése, ha az stílushűen történik, úgy akadályozza az épület gyakorlati igényeinek maradéktalan kielégítését, ha pedig simulni kíván az épület igényeihez, úgy mint történelmi stílus, kénytelen eltorzulni. Vagyis vagy stílushű lesz a homlokzat, de akkor nem felel meg az épület rendeltetésének, vagy megfelel annak, de akkor, mint stílushomlokzat lesz rossz.

Ez a tény fokozatosan jutott felismerésre, és a századfordulóban a történelmi stílusokból való átmenet érdekesen és pontosan követhető lépésekben történt, eleinte kompromisszumokat létrehozva a két felfogás között, majd a történelmi formák fokozatos visszaszorításával igyekeztek azokat kötetlenebb egyéni formákkal helyettesíteni, amelyek azonban többnyire szélsőből fakadva, nem voltak időtállóak, és nem is fedték az igényeket; végül teljesen szabad utat nyitva a rendeltetészerűségnek, állottak elő az egészen őszinte és tiszta tárgyilagos homlokzatok. Ezt a fejlődési folyamatot az 50—54. ábrák mutatják az áruházak esetében, ahol látható, hogy a zárt homlokfalú masszív részletképzésű barokk, palotaszerű áruházról (50. ábra), hogy jutottunk el a gótstíliú (51. ábra), majd fantasztikus egyéni formaképzésű homlokzathoz (52. ábra) után ahhoz a megjelenési módhoz (53. és főképpen az 54. ábra), amely az áruház céljait legjobban kielégíti, és mint ilyen, a rendeltetését leghívebben ki is fejezi.

Az 55—62. ábrákon többfajta épület külső képe látható egymás mellé állítva régebbi és újabb felfogásban megoldva, és pedig:

Gyárépület: 55. ábra: Kulissza-homlokzat reáerőszakolt idegen díszítésekkel. 56. ábra: Ugyanazon rendeltetésű építmény dekoratív erőlködések nélküli szerves homlokzata.

Iskola: 57. ábra: Történelmi hangulatot teremtő nehéz olasz kora-renaissance formaképzésű homlokzat. 58. ábra: A tantermeget nagy ablakokkal világosan kimutató valódi iskolahomlokzat.

Szálloda: 59. ábra: Erőltetett és fárasztó változatosságokkal túltarkított nyugtalan megjelenés. 60. ábra: A belső szobasoros rendszerét szervesen visszatükröző, logikus és nyugodt homlokzat.

Vasúti pályaudvar: 61. ábra: Renaissance-stilus gazdag formáival megoldott múlt századvégi homlokzat, mely kastélyszerű benyomást kelt. 62. ábra: Az állomásépület jellegzetes kellékeit (végigmenő perrontető, járműaláhajtó, mellette nagyablakú várócsarnok) jólesően és természetes alakban érzékeltető megoldás.

Mindezekben látható, hogy nem a formák, hanem az épület helyes megoldásában rejlő logikának a külsőben őszintén kifejezésre való juttatása adja meg a kiképzés helyes módját, természetesen a művészi képességekkel bíró építész szűrőjén átbocsátva, aki az épület belső organizmusát annak hű visszatükrözése mellett egyben artisztikummal telítve képes a külsőben visszaadni.

A mondottakból következik az, hogy mivel a külső kialakításoknál az elmúlt századbeli dekoratív, és pedig túlnyomóan történelmi köntösbe való öltöztetéssel szemben jelenleg egy, a belsőből fakadó őszinteség lépett, ezek a mai alakítások keresetlenebbek és egyszerűbbek, mint a múltbeliek voltak; nem vesznek segítségül, legalábbis olyan mértékben, mint amazok, külsőséges díszítőelemeket, mert ezek zavarnák a mondott törekvéseket. Innen ered a mai homlokzatoknak viszonylagos síma volta, amivel azok nemes és tartalmas egyszerűséget kívánnak nyújtani. Ez nem tévesztendő össze a sivársággal, ami viszont azonos a lélektelenséggel, és előáll gazdagon tagozott homlokzatoknál is, ha azokból hiányzik a lélek, amélyet díszítésekkel pótolni nem lehet.

Magától értetődő, ha valami „csak egyszerű“, az önmagában véve még nem szép, mert a tartalom nélküli egyszerűség azonos a szegénység fogalmával, amire sohasem szabad törekednünk.

VIII. A BELSŐSÉGEK MEGOLDÁSA.

Hasonló meggondolás! folyamat alakította át az épületek belsősegeit is, amelyek még közelebb állanak az épületben lefolyó funkciókhoz, mert hiszen ezek azokban zajlanak le, legyen az lakás, munkahely, gyár, hivatal, gyógyintézet vagy szórakozóhely stb.

A múlt század második felében itt is a történelmi korú belső kiképzéseket utánozták, amelyek formailag is, és a helyiség célját tekintve is, alapjában idegenek voltak. E tekintetben főként a francia királystílusok terjedtek 01, a XIV. Lajos, a rokokó, az empire stílus stb. (63. ábra), amelyek a kispolgári lakóházba éppúgy behatoltak, mint a hivatalok, szállodák, kórházak, hangversenytermek, színházak, sőt az óceánjáró-hajók termeibe is, mindeme helyiségeknek eme stílus természetéből kifolyólag elsősorban előkelőséget és pompát akarván nyújtani, ami azután odavezetett, hogy ehhez a stílushoz igazodtak a helyiségek berendezései is, majd annak egész atmoszférája, és végeredményben az abban lefolyó életet is befonta egy álelőkelősödés (64. ábra).

A századfordulóban beállott felfogás megtisztítólag hatott ezekre a kiképzésekre is.

Egyrészt a reprezentatív törekvéseket az azokra nem alkalmas helyiségekből kiszorította, visszaadva részükre az őket megillető hangulatot, így elsősorban a lakás helyiségeinél. A 65. ábrán egyszerűbb, a 66. ábrán gazdagabb lakás szobájának képe látható: az elsőben szerény eszközökkel és sok ízléssel kialakított rokonszenves és keresetlen belsőt látunk; az utóbbiban a luxust a 64. ábrával szemben nem túlhalmozott és történelmi pompát utánzó fárasztó díszítések szolgáltatják, hanem az a tisztaság és átfogó gondolkozás, ami a helyiségben nagystíliú légkört teremt.

Másrészt a rendeltetésüknél fogva indokoltan kihangsúlyozandó belsősegeknél megteremtette azok helyes kifejezőmódját, a történelmi múltnak a mi részünkre idegen formáitól mentes alakban, a homlokzatokhoz hasonlóan kevesebb keresettséggel, de ugyanúgy több tartalommal; a gazdag dekorációk lemerséklésével, azoknak tömegét ízléssel pótolva, és nem utolsósorban a helyiség rendeltetéséből kifolyó jelleget kifejezésre juttatva (67. és 68. ábrák).

A 69—74. ábrákon egymás mellé állítva láthatók azonos rendeltetésű belsősegek kiképzései a századforduló éveiből, és napjainkból.

Pályaudvar várócsarnoka: 69. ábra: A római császári therma monumentális központi csarnokának utánzása térben és részletekben egyaránt, annak nagy magassági méreteivel. 70. ábra: Történelmi hangulattól mentes, gyakorlatias megoldása ugyanannak; alacsonyabb, jól megvilágított tér, síma falakkal, könnyen tisztán tartható kivitelben, az előbbeninek itt nem helyénvaló ünnepélyes hatáskeltése nélkül.

Hangversenysterem: 71. ábra: Klasszikus részletekkel megoldott, úgy arányaiban, mint formáiban igen szép háromhajós történelmi térség, oszlopsorral elválasztott karzattal. Inkább önmagáért készült monumentális ünnepi csarnok, mint szakszerű hangversenysterem, melynek jó példája a 72. ábrán látható: a tér alakját akusztikai okok formálták ki. és oly, részben sík, részben hajlított felületek határolják, melyek a hang zavartalan terjedését a terem minden részébe elősegítik. Részleteket és díszítéseket eme felületek nem bírnak el, de nem is kívánnak meg, mert a teljesen nyugodt felületekkel határolt tér nem kívánja a hallgató figyelmét magára vonni, hanem teljesen átengedi azt a zenei élménynek.

Templom: 73. ábra: Középkori gondolatból kiindított tér, amely a század-eleji egyéni részletdíszítésekkel lett kiképezve és egyben elaprózva is; így a boltozat szőnyegmintás kiképzése a templomhoz idegenszerű. A 74. ábrán látható tér a régi keresztény templomok egyszerű kereteiben lett megoldva és azok keresetlen mély áhíthatát fejezi ki.

VII. A RENDELTETÉS FOKOZOTT KIELÉGÍTÉSÉNEK ÁTFORMÁLÓ HATÁSA
A KÜLSŐRE.

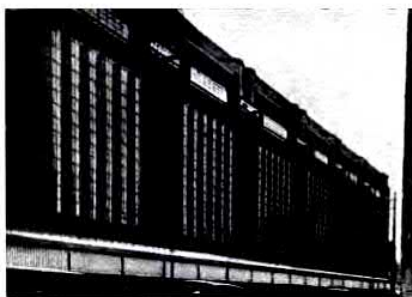
50. Áruház barokk stílusban.

51. Gót stílusban.

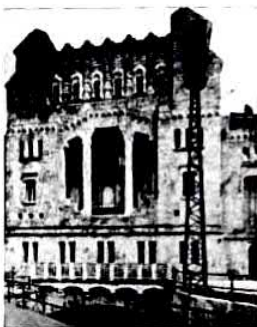
52. Egyéni formaképzéssel
megoldva.

53. A belső tér egységét hangsúlyozottan
kifejezésre juttatva.

54. Szerkezetileg és rendeltetés szempontjából
egyaránt a legfejlettebb megoldás.

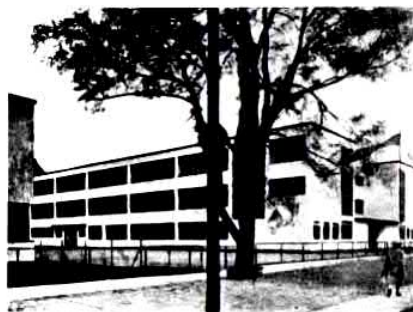

55—56. Gyáreépület homlokzata régebbi és újabb felfogásban.

VII. A RENDELTETÉS FOKOZOTT KIELÉGÍTÉSÉNEK ÁTFORMÁLÓ HATÁSA
A KÜLSŐRE (FOLYTATÁS).

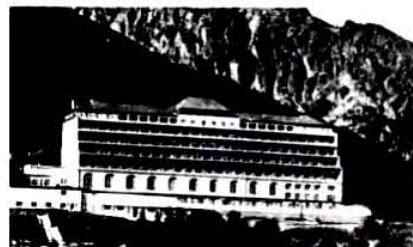
57. Iskolaépület homlokzata régebbi, és

58. újabb felfogásban.

59. Hegyvidéki nagyszálló külseje régebbi és

60. újabb felfogásban.

61. Vasúti pályaudvar épülete régebbi és

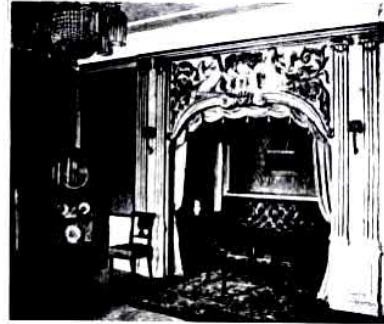

62. újabb felfogásban.

VIII. BELSŐSÉGEK MEGOLDÁSA.

63. XVIII. századbeli francia palota regence stílusú terme.

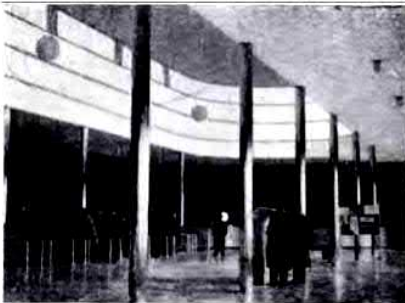
64. Jelen század elején készült lakásnak az előzőből inspirált fogadószobája.

65. Lakószoba szerény eszközökkel, de sok ízléssel kiképezve.

66. Gazdagabb lakás fogadószobája, amelyben a luxust nem formai díszítések, hanem annak nagyvonalú benyomása képezi.

67. Postaépület felvevő-csarnoka.

68. Könyvtárépület belső központi elosztó-terme.

VIII. BELSŐSÉGEK MEGOLDÁSA (FOLYTATÁS).

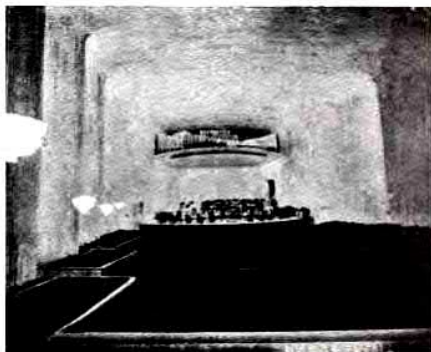
69. Pályaútvár várócsarnokának kiképzése régebbi és

70. újabb felfogásban.

71. Hangversenyterem régebbi és

72. újabb felfogásban.

73. Templomtér kiképzése a századfordulóból.

74. Ugyanaz mai értelmezésben.

FÜGGELÉK

Az ábráknak, az azokon foglaltatott építmények szerzőinek és az ábrák forrásainak megnevezése.

2. Heilig: „Stadt und Landbaukunde.“ c. műből. [Hansa Luftbild G. M. B. H. Berlin.]
3. Hamburg: Bérházak a Jarrcsstrasse menten. [Luftverkehrs Gesellschaft Hmbg. felvétele.]
4. Berlin—Zehlendorf: Lakótelep. Terv. Bruno Taut. Modellfénykép. [Dr. Gut: „Der Wohnungsbau in Deutschland nach dem Weltkriege“ c. műből.]
5. Bad Dürrenberg: Lakótelep. — Terv. Alexander Klein.
8. Fertőszéplak, utcakép. [„A Fertő-vidék népének építészeté“ c. műből; a „Magyar ház barátai“ kiadása.]
9. Köpenick: Lakótelep. 1921—22. Terv. Rudolf Salvisberg. [Wohnbauten und Siedlungen aus deutscher Gegenwart.]
10. München—Ramersdorf: Lakótelep.
11. Berlin: Lakótelep. [Heilig: „Stadt und Landbaukunde“, Hansa Luftbild.]
12. Zürich, Doldertal: Lakóház. Terv. A. és E. Roth és Breuer Marcel. [A. Roth: „Die neue Architektur“.]
13. Taunus: lakóház. Terv. Peter Behrens.
- 14—15. Goldbach (Zürich): Lakóház. Terv. M. E. Haefeli. [A. Roth: „Die neue Architektur.“]
- 19—20. Szerző tervei.
21. Berlíni bérlakások; Mcbes és Emmerich terve.
22. Dürrenberg, bérlakások; Alexander Klein terve.
- 24—28. Szerző tervei.
- 29—30. Berlin: Kislakásos telep Spandau—Haselhorst-ban. Terv. Forbát Alfréd.
31. Bécs: igazságügyminisztérium. 1875. — Terv. A. Wielemann.
32. Prága: Irodaépület. 1932. Terv. I. Havlicek és K. Honzik. [A. Roth: „Die neue Architektur“.]
- 33—34. Finsburg: Egészségügyi gondozóintézet. Terv. Tecton [The Architectural Review 1939]
35. Viipuri: Közkönyvtár. Terv. Alvar Aalto. [A. Roth: „Die neue Architektur“.]
36. Budapest: Székesfővárosi autóbusz-garage. Terv. Dr. Mihailich Győző és Dr. Hüttl Dezső.
37. Wembley: Sportcsarnok. Terv. Owen Williams. [Moderne Bauformen, 1935]
38. Rheims: Vásárcsarnok. Terv. Maigrot.

39. Orly: Léghajóhangár. Terv. Freyssinet. [Vischer—Hilberseimer: „Beton, als Gestalter“.]
40. Budapest, V., József-tér 5. sz. alatti bérház.
- 41—42. Rotterdam: „Bergpolder“ lakóház. Terv. Tijn, Brinkmann, van der Vlugt. [A. Roth: „Die neue Architektur“.]
43. New York: a Daily News irodaháza. (1930). Terv. Raymond Hood.
44. Bern: Suvahaus. Terv. Salvisberg és Brechbühl.
45. Paris: Garage Marbeuf. Terv. Laprade és Bazin. [Gescheit & Wittmann: Neuzzeitlicher Verkehrsbau.]
- 46— 47. Passy: Sanatorium „Guebriant“. Terv. Abraham le Meme. [Exposition d'Architecture Française, 1934.]
48. Lyon: Légi kikötő hangárja. Terv. Chomel, Verrier és a Limousin R. T. [L'Architecture d'aujourd'hui, 1939.]
49. Blackpool: Casino. Terv. I. Emberton. [The architectural Review. 1939]
50. Berlin: Wertheim áruház legrégebb épülete (Oranienstrasse). Terv. A. Messel.
51. Berlin: Wertheim áruház a Voss-strasse mentén. Terv. A. Messel.
52. Düsseldorf: Titz áruház. Terv. Olbrich.
53. Hága: Bijenkorf áruház. Terv. P. Kramer. [Yerburg: Moderne Bauten in Europa.]
54. Chemitz: Schocken áruház.
54. Trezzo d'Adda: Transformatórház.
56. Berlin: a Siemens művek egyik épülete. Terv. Hans Hertlein.
57. Berlin: Iskola. Terv. L. Hoffmann.
58. Celle: Elemi iskola. Terv. Otto Haesler. [Stein, Holz, Eisen III.]
59. Semmering: Südbahn Hotel.
60. Újtátrafüred: Gyógyszálló.
61. Amsterdam: Pályaudvar.
62. Firenze: Új pályaudvar.
63. Versailles: Salle du Conseil. [E. A. Bourdier, „Le chateau de Versailles“.]
65. Franz Schuster: Eine eingerichtete Kleinstwohnung.
66. Goldbach (Zürich): Lakóház. Terv. M. E. Haefeli. [A. Roth: „Die neue Architektur“.]
67. Róma: Kerületi postaépület a Laterán mellett.
68. Viipuri: Közkönyvtár. Terv. Alvar Aalto. [A. Roth: „Die neue Architektur“.]
69. Washington: Pályaudvar.
70. Firenze: Új pályaudvar.
71. Wiesbaden: Gyógytercsmépület. Terv. F. Thiersch.
72. Göteborg: Hangversenyház. Terv. N. E. Eriksson.
73. Stoppenberg: Plébániatemplom (1906—8). Terv. C. Moritz.
74. München: S. Sebastian-templom. Terv. O. Kurz